

sessionum præcipuum cui firmiter adhæsit : varias sæculi sequens curiositates nunc venatu nunc avium captura quibus maxime pascebatur animus juvenilis. Pro libito nunc domi cum patre, nunc rure cum divite morabatur. Factumque est ut in hunc modum dimissus sibi scholaribus studiis præpropere renuntiaret. Die vero quadam incidit ut ad ripas eunte Thoma simul cum divite, motam de flumine anam accipiter insequeretur, secutusque divertentem in flumine cum ipsa pariter mergebatur. Quod videus adolescens, miseratus accipitrem jam periturum, equo desiliit, seque in gurgitem ut avem eriperet præcipitavit; sed priusquam avem contingeret raptus ipse intra alveum fluminis, et nunc mersus sub aquis, nunc undarum vi impellente levatus periclitari cepit, et penitus periisse putabatur ab intuentibus, dum nullus adesse potuit qui manum porrigeret pereunti. Denique ad molendinum, quod tunc forte molebat, aquæ tractu perlatus, ubi primo aquæ exitibus propinquavit, stetit rota nec se movit semel, quousque vivus quidem sed vehementer afflictus adolescens extractus est. Sed fovit afflictum medica manus Salvatoris, quem inter undas desperatum protexit ne exstingeretur lucerna futurus in Israel, cujus mortæ pretiosa tanta cernimus beneficia protensisse.

Ad curiales itaque se transferens occupationes, cepit in florem sæcularis prudentiæ pubescere, et

A fructu discretionis pollere. Tanto namque rationis vigeat acumine, ut prudenter inauditas et difficiles solveret quæstiones; adeoque felici gaudebat memoria, ut quod semel in sententiis aut verbis didicerat, fere quoties volebat posset sine difficultate præferre: quod multi literatiores assequi non valentes, tantam mentis perspicacitatem, præsertim in homine variis occupationibus dedito, miraculo ascribebant. Nimirum dispensatio divina, quem vocabat ad majora, ita erudiebat et exercebat in minoribus, quasi in quibusdam futurorum præparatoriis ut in collationibus aut sermonibus (ut dici solet) ad manum necessaria haberet. Ad præsagium etiam futuræ constantiæ ferunt adolescentis animo tam pertinaciter adhæsisse amorem veri, quamvis sæculari sociaretur, ut vix aut nunquam joco vel serio quidquam protulerit contrarium veritati: et quam perfecte id ipsum impleverit, postquam factus est vir, sequentia declarabunt.

(Post hæc quadrilogus iste prior fere ad verbum concordat cum secundo quadrilogo, de quo postea dicturi sumus. At pro tribus quinque libros completitur; quorum quartus De Gestis post martyrium est; quintus epistolas quasdam circiter 70 continet. Quod dixisse sufficiat de hac compilatione. Liber ipse, quo continentur hæc, jam rarus factus, salis magni pretii æstimatur et venditur. Est in bibliotheca Sancti Andomari liber ms. de Vita S. Thomæ, qui idem fere est cum primo quadrilogo edito, et præter ea paucula de obsidione Tolosæ ex opere Willelmi filii Stephani excerpta habet.)

VITA SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS,

AB ANONYMO QUODAM SCRIPTORE EX ALIORUM SCRIPTIS COMPILATA.

[Edit. Bruzellis 1682.]

INCIPIT VITA B. THOMÆ MARTYRIS

ET ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS,

De plurium narratione collecta, magis extensa, quam sit infra, quam scribi fecit dominus Petrus Rogerii, Gregorius papa XI.

Post summi favoris dote vestitos præclaros pugiles, qui auspiciato pugilari a cunis, ubi vagiit, usque mucronem, quo occubuit, Thomæ depinxerunt universa, si in opus simile pygmæam manuum extendam ad calamum, erga benevolos deprecantur præsumptionem imperiosæ vires amoris in martyrem. Porro Joannes Saresberiensis, magister Herbertus de Bosham, Willelmus Cantuariensis, Alanus abbas Teokesberiensis, quatuor veredarii de linthicæ linguæ quadriga, per quatuor mundi climata nostri aurigarunt agonem athletæ, et vernantis purpura eloquii excellentis inaurantes materiæ majestatem per se

C commendabilem potentia plus placendi festinant historiam. At hic contractæ frontis imaginari mihi videor objecta: « Quid igitur consummato opere tibi sumis operis, consumis operam, fessoque milite campo nudato, serus præliator cassas ducis excubias? Quid sumpto bravio gigante sopito, inane æ nanus præcingit ad stadium? Quid cygneo illo tubis ductilibus decantato, fragili modulari paras avena, cum nec de dicendis aliquid omissum, nec quidquam de dictis limari timeatur? »

Paucis, oro, sustineat sugillator meus, si forte nævum temeritatis queat eluere professio veritatis. Historiographos superiores relegenti occurret hinc mater tardii extensa prolixitas, hinc exprimens veritatis noverca succincta brevitatis. Heribertus, utpote qui per singula dicere potuit ex scientia, qui quæ vidit et audivit testatur, amore magistri extr

metas actus compendii, cum nihil linquit intactum, A
narrationem proleat in immensum. Joannea, potestatis publicæ turbine mota procella, citra perfectum stylum excussit. Reliqui duo nec satisfacere rei gestæ summam sitiienti nec fastidiosi lectoris evaserunt supercilium. Hinc mihi studium opus compendinare sumptuosum, brevitate consilere delicatis, nec studiosos fraudare veritate; ob id vel maxime cum dicatoribus, Heriberto scilicet et Willelmo, diffusioris silvæ percurrens opaca; cum castigatio-ribus, Joanne videlicet et Alano, contractionis hortuli sinum ingressus, ex omnibus micantiores mihi flores congressi, excerptorisque functus officio aliena respersi codicem redolentia: de totius structura fabricæ nihil mihi approprians præter rudem schedulam, fundamenti locum vindicantem.

Sed et ne in aliquo liber furti obliteretur calumnia, auctores domesticos gerit in margine pagina peregrina, ut de communi quid singuli sibi specificent operis, e regione locatum nomen loquatur opificis. Sane quia sine fli catena in vestem non conveniunt commissuræ, nec sine cæmenti scedere lapides levantur in murum, ansas tantum cortinis innoxui, tabulisque inserui incrustaturas, quibus firmiter cohæreant, quæ hujus contingant tectum fœderis. Ut autem in spatiosi campi latitudinem transvolandam equus admissus, si ad horam lora retrahas, pede parum feriato novum ardentius fervet ad cursum, ita et nos, ut lectori subinde a cœpto respiranti demum hilarior renascatur aviditas lectionis, in tres partes opus distinximus.

Prima a puero ad exilium extenta instar synopsis minutissimæ fidem mentis serit in hortulo, quæ primum præ parvitate resupina pompæ sæcularis fessellit intuitum, sed postea altiorem evadens in arborem, avibus cœli requiem ministravit et umbram.

Secunda sub exilio triturræ textit acerbitatem, ubi spe requie, quam sibi præparavit in horreo, ab area resillire triticum supersedit.

Tertia in passione supereminentiorem aggressa viam Apostoli, ut Christum lucrifaceret, propriæ vitæ factus prodigus, cruoris probavit profluvio, quod nec gladius, nec mors eum separare prævaluit a charitate Christi. Ibi nutantem Ecclesiæ libertatem in statum evehens firmiorem, sui objectu sanguinis D
imminentem jam repellit ruinam; et quod nos infirmiores, etiam ad nomen lupi trepidantes, eventu duximus impossibile, ipse leoni occurrens factu facile suo monstravit exemplo: quod scilicet, « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. »

Verum si in opusculi hujus lamentationem edax excucit livor mordacium, unum quod objiciam mutuo sumpsi responsum:

Omnibus invidias, livide, nemo tibi.

(Ita prologus: quæ inde sequuntur, videlicet capitula novem libri primi nihil nisi excerpta sunt e libellis Joannis, Alani, Herberti et Willelmi Cant. Post

PATR. CXI.

ea sequitur cap. x, ubi inveniuntur multa quæ mihi videntur hiatum supplere qui in Herberto de Bosham est, ad cap. 7 lib. III Vitæ S. Thomæ, infra.

Vel ideo, ne aliorum, ut plerumque contingebat, eum traheret occupatio. Quod cum contingebat, tunc quidem per unum fratrem, ad quem pertinebat de egenis, hoc ipsum adimplebatur. Vel ideo certe sub nocte, quod nequaquam foret sub luce tam devota vacatio. Et vere tunc devota vacatio, et devotissima. In eo noctis vacans devotio. Cernereres quippe pontificem in profundæ noctis silentio, quasi lucem in tenebris, singulorum pedibus advolutum, a singulis orationem petere, et plorare per singulos. Et velut aquarum exitus lacrymæ deducebantur per oculos, adeo ut lacrymis plus quam aqua singulorum pedes lavari viderentur. Secundum vero fiebat convivium, non jam in furto noctis factum, sed diluculo. Ecce enim egredientibus e cœlesti convivio illis tredecim, quibus pontifex præcinctus ministraverat, ingrediuntur alii duodecim, quibus discumbentibus frater ille, qui ad usus pauperum portabat loculos, vice pontificis, humiliter et devote singulorum pedes lavans, ministrabat, sine argenteis quidem, sed in cibis abunde. Tertium vero in processu lucis circa horam diei tertiam fiebat convivium, centum ex iis qui dicuntur præbendarii, pauperibus introductis. Quibus duo fratres, ad quos de egenis pertinebat, ministrabant. Et quidem triplex mensa pontificis per singulos dies has quotidie tres mensas ponentis, quasi quotidie tres missas celebrantis: primam in nocte, secundam in aurora, tertiam sub luce plena. Revera in hoc mystice, unctione magistra, edoctus, ut ita videlicet tribus mensis his, tanquam tribus missis, Deo gratis hostiis, nova Salvatoris nativitas suam in ipso novitate, tanquam nativitatem roboraret, ut, quem sub peccati iugo vetusta servitus tenuerat, nova Christi nativitas liberaret, et ita novus homo novum hominem Christum indueret.

Igitur post synaxim decantatam, evangelico illo convivio, in quo, ut diximus, ipsemet ministraverat, soluto, brevis somni ob sensus reparandos sopore prægustato, cæteris adhuc dormientibus, solus ipse ad sacros codices manicabat. Et ad aperienda secum sacra: Scripturæ mysteria uno duntaxat snorum, aliquantisper, ut sibi visum est, in his exercitato, accito, tanquam apertis cœli cataractis, summo mane in alimoniam spiritus manna cœlestis refectiois colligebat. Hic erat discipulus, qui testimonium perhibet de his, et vidit et scripsit hæc, scilicet magister Heribertus de Boseham. Per Scripturarum quippe tot profunda et opaca, sicut ipse confitebatur, si absque dure incederet, semper metuebat errorem. Unde et in planis intelligentiæ suæ testem, et in obscuris semper me suæ inquisitionis ducem expetebat. Verum finita collatione mox excludebatur, qui accitus fuerat, et solus pontifex in conclavi suo remanebat inclusus, ad quem nulli nulla ex causa, etiam usque ad diei tertiam, ullus erat accessus. Ecce Thomas,

qui etsi manum jam ad fortia miserit, et sicut prælatione, ita et quadam operum altitudine virtutum conscenderit speculam, tamen in Scripturarum via, tam humiliter, tam simpliciter gradiebatur, ut in hac, nec eruditorem præcurreret, nec præsumeret de se. Unde hic, qui inter vepres et spinosa sæculi a longo tempore jam inveteratam ruditatem contraxerat, adeo est in brevi eruditus, adeo cœlesti illo manna, quod in mane per singulos dies colligebat, reffectus, ut et aliis jam eructaret quod gustavit, et super omnem aquam nunc in clero, nunc in populo semen verbi Dei seminaret. Tanto etiam Scripturarum amore ferebatur, ut sæpissime inter viandum deflexo in partem equo, accito supra memorato discipulo, in via sacræ eruditioni intenderet, hoc sæpius iterans: « O, inquit, si mihi daretur, ut sæculi curis et causis semotis, in otio et quiete hujuscemodi possem intendere! Quam fructuosam, favente Domino, his impenderem operam! Et quam studiosè perditū temporis reparare iacturam! » Schedulas in manicis suis laxis compilare consueverat ædificationis aliquid non sperniendum continentes, ut ita legendo semper promptius penes se haberet quod diceret. Illud etiam non tacendum, sed quasi extollendum præconio, quod semper secum habuerit multos et magnos viros, omni morum et vitæ honestate præditos, et scientiæ eruditione præclaros, in Scripturarum planis promptissimos, in mysteriis exercitatos, in sacra vero collatione fructuosos, adeo ut inter istos quotidie quivis sapiens sapientior fieret. Quod multum pontificis proposito et desiderio favebat. Cum enim vacaret, non modicum ex his sapientiâ et scientiâ proficiebat in dies. Quorum eruditorum catalogum, favente Domino, circa ultimam totius historiæ hujus calcem seriatim, et singulorum ex ordine ponendo nomina, ordinabimus.

CAP. XI. *Qualis fuerit in officio altaris.* Hora igitur diei jam tertia egrediebatur pontifex de conclavi suo, sacerdotali ministerio sacra cœlestia consecraturus. Illos vero nunc pertranseo dies, quibus ipse solum intererat. Non enim conficiebat hoc diebus singulis: quod, ut ipsemet constebatur, non negligentia, sed reverentiâ faciebat. Et quia inter bonos sacerdotes et sanctos in hoc observantia variat. Quidam enim singulis, alii vero certis diebus conficiunt. In conficientibus quidem videre mihi videor grande conversationis sanctæ argumentum, in aliis vero reverentiæ et humilitatis indicium. Scripta vero canonica, sicut nec jubent, nec inhihent, nec dissuadent aut suadent ut sacerdos quotidie offerat, sed hoc testantur quod una die semel offerre sufficiat, quemadmodum et semel oblatus est Christus. Illum vero valde felicem prædicant, qui in die una digne celebret. Illos autem impræsentiarum, nec memoratu dignos, non Christi, sed mammonæ sacerdotes prætereo, qui propter oblationum quæstum, unam Christi et semel oblatam hostiam quotidie non semel, sed libentius iterum non tam consecrant, quam dilaniant, Filium Dei quæstui habentes et

ostentui. Contemptis igitur his, ad magnum sacerdotem nostrum revertamur, inter illos reverendos Altissimi sacerdotes numerandum, qui quotidie videntur et reverentur offerre. Igitur mox ut beatus Thomas parabat se ut offerret, et mystica il'a et sacerdotalia indumenta offerebant ministri, mox in primo visu, necdum etiam his ornatus, totum se concussit et effudit. Effudit, inquam, cor et excussit adeo, ut quidam lacrymarum fons emanaret a capite. Cum vero sacerdotalibus jam ornatus, altari, pro suis et populi delictis prius oraturus, et post oblaturus, astaret, adeo humiliatum erat cor ejus et contritum, ut inter sacra deprecatoria cum lacrymis singultus magis ponerentur, quam verba. Qui etiam ob vanas et vagas cordis cogitationes reprimendas inter celebrandum, dum ministri in ea missa, quæ catechumenorum dicitur, spiritualibus intenderent canticis, semper aliquem ethicum in manu tenere consueverat. Et frequentius ea hora habebat in manibus quendam orationum libellum, quem unus prædecessorum suorum, vas catholicum, hæreticorum baculus, malleus tyrannorum, Scripturarum armarium, Evangelii tuba et columna justitiæ, beatus Anselmus stylo sicut salubriter pungitivo, vel pungitive salubri et eleganti ex intimis sanctæ devotionis suæ medullis exceperat. Hunc, inquam, habebat ibidem ab oratione ad lectionem se excipiens. Deinde vero totum hoc speciale orationis genus, quod missa dicitur, festinanter semper consummare consueverat: In missæ introitu dicta una collecta sæpius, interim tribus, pluribus vero, aut vix, aut nunquam. Et primaria quidem institutio fuit, ut una tantum diceretur, ut sicut est epistola una, evangelium unum, et collecta esset una. Postea vero processu temporis plures sunt additæ, quarum tamen secuudum formam canonum, numerum septenarium non excedunt. Hanc autem in hoc speciali orationis genere brevitatem, et in sacramentali carniū Agni immaculati esu festinantiam, propter illum verebatur Domini transitum, edoctus a Domino sacerdos hujusmodi observabat, juxta quod in lege scriptum est: « Et comedetis festinanter: » est enim phrase, id est *transitus Domini*. Comedebat itaque festinanter propter immissiones per angelos malos, perniciosum scilicet vanarum cogitationum superventum, in sacramentali Dominici corporis perceptione, non tardus, non morosus, non nova præterquam in canone constituta sunt adjungens, verum en præsertim hora profundissimas tanquam ex intimis pietatis visceribus lacrymas profundeabat et singultus, tanquam attacta Christi vulnera tota intima cordis excutiens viscera, et effundens. Huic tantæ devotioni testimonium perhibere poterunt, quotquot sæpius publice offerenti astabant. Manus etiam suas excutiebat hic vir ab omni munere, et a domo sua sordes avaritiæ prorsus eliminabat.

(*Secundus litatus, quem in libello Herbærti in cap. 9 libri in Vita S. Thomæ, infra, invenies, videtur mihi ex sequentibus suppleri posse.*)

Et mox cum nobili illo eruditorum suorum catalogo discubiturus procedebat in publicum. Et discumbens in medium a dextris eruditos suos, monachos vero et religiosos statuit a sinistris: milites vero, cæterique potentes separatim semper et per se discumbebant seorsim; ne videlicet ipsos non intelligentes molestaret lectio, quæ quotidie in mensa pontificis ab initio usque ad finem discubitus personabat.

(*Festinemus jam ad librum secundum qui incipit his verbis:*)

CAP. I. *Quid sit gestum in curia, cognita archiepiscopi fuga.* Expeditis in superioribus his, ex quibus dissensionis inter regem et archipræsulem orta est materia, quantisque et quibus injuriis appetitus, continelliis lacessitus, et furoribus concussus, compulsus sit beatus Thomas fugæ præsidium querere ad exsiliū ejus historiam, et in exsilio gestorum ordinem expediendum procedamus..., etc....

Explicit liber secundus.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Post fidei et spei viriliter jam transcurta stadia, in quibus beatus Thomas et summæ constantiæ et eximie patientiæ in exemplum sæculis postfuturis et argumentum exhibuit et exemplum, ad super eminentioris viæ, charitatis scilicet diffusioris, sudorem attentius contemplandum accingamur, per cujus ad metam peruentum æternæ mercedis a summo iudice præ participibus suis percepit bravium. In charitatis siquidem latitudine semitarum sic direxerat Deus gressus ejus et pedes perfecerat, ut nec minis persequentium territus a Dei sui dilectione aliquatenus deviauerit, nec promissis blandientium emollitus naufragantis matris Ecclesiæ vel fratrum proximorum justis propectibus studere omiserit, quin potius charitatis ardore succensus et pro lege Dei sui certavit usque ad mortem, et tandem animam suam pro ovibus sibi commissis poquit. Sed hæc studioso lectori subtilius perscrutanda relinquentes, cœptum historiæ ordinem prosequamur. Verum, ut passionis et triumphis sancti viri veritati certior fides habeatur, in hac particula testem quintum quatuor supradictis addimus, piæ videlicet memoriæ Benedictum, postea multa ejus probitate promerente abbatem sancti Petri de Burgo, qui ipsa die qua martyr victor occubuit, inter familiares illius familiaris illi assistens, quæ vidit et audivit, veraci stylo testis fidelis ex ordine singula digessit... etc.

GESTA POST MARTYRIUM.

[*Librum tertium excipit tractatus qui titulum præfert Gesta post martyrium. cujus magna pars ex Herberti de Boseham Libro Melorum excerota est. Quæ hic damus, nescio unde veniant.*

CAP. I. *Quomodo rex facinus doluerit, et conatus fuerit se expurgare.* Cum audisset rex Anglorum gladiis suorum occubuisse beatum Thomam, post paucos dies misit clericos suos ferentes litteras, qui Cantuariam venientes congregatis fratribus dixerunt:

« Infortunium, fratres, quod penes vos accidit, eatenus dominum regem contristavit, ut ab introitu ecclesiæ per triduum abstineret, cibumque a die qua audivit, usque in tertiam, præter lac amygdalarum, non sumpserit, consolationem non admiserit, nec in publicum prodierit, sciens in suam redundare infamiam quod suorum actum sævitia, nec facile posse persuaderi quin videatur animam ejus quæsisse, quem toties doluerit suis obviasse decretis, quem solum senserit in regno suo sibi impedimento fuisse, quo minus res ecclesiasticas ordinaret. Res quidem detestanda expleta est, et facinus inauditum, tantoque minus ejusmodi conscius fuisse credendus est, quanto magis eum in innocentia servasse usque in hodiernum diem dubium non est. Unum est, quod mordet ejus conscientiam. Cum enim omnes qui coronationi filii sui interfuerunt, excommunicatos accepisset, dolorem suum dissimulare non poterat, quia jam fomite omnem irarum et inimicitiarum sub inita pace sopitum putabat, vocatisque necessariis suis de roscitata injuria querimoniam deposuit, qui ejus compassi sunt dolori, eoque vehementius moti sunt, quod eum persequeretur ille quem promoverat. Unde eo nesciente vindicatori ejus injurias, ac per hoc placere ei putantes, a curia latenter recesserunt quatuor illi qui flagitium perpetraverunt. Quod cum audisset, sciens eos ferocissimos, omniumque nequissimos, qui infra terminos regni sui continentur, veritus ne quid ageretur quod in regiam redundaret infamiam, evestigio misit expeditissimos, qui portus præoccupantes filiorum Belial insaniam prohiberent. At illi velut aspirantium obsequio ventorum in miseriam suam transierant, præter conscientiam ejus explentes, quod in perpetuum oblivioni non tradetur. Die enim qua facinus expletum est, apud se præsentem eos esse putabat. Hoc, fratres, missi sumus vobis intimare, ne de tanti principis serenitate sinistrum quid suspicemini, sed si quid culpæ contraxit in eo quod aliquid dixisse videtur quod ad facinus aggrediendum grassatores invitaverit, vestris orationibus convenit expiari. Et nunc corpus jubet honeste tradi sepulturæ, ut apponatur ad patres suos. Non enim mortuum persequitur, licet viventem infestum habuerit, sed quidquid in se deliquit, animæ remittit. Non retrovexationes attendit, non irrogatarum sibi ut regi reminiscitur injuriarum. »

Posset quibusdam per hæc regis innocentia purgata videri, nisi regiam serenitatem regionum obloquia satellitum suspectam reddidissent. Siquidem cum Willelmus de Mandevilla de transmarinis partibus Cantuariam venisset, inquit: « Si primatem invenissem, super his quæ spectant ad regiam dignitatem, disincte convenissem; et siquidem secundum beneplacitum postulatis acquievisset, pax fieret; siu autem pertinaci contumacia refragari præsumpsisset, procul dubio compellendus erat ut cederet. » Sed et alii similiter minabantur, quod si

ausu temerario proditorem regis occuluissent monachi, omnes latebræ eorum ad unum stipitem inflammatæ corruissent, ut vel victi capite plectendum exhiberent quem regis reum majestatis in propriam perniciem protexissent. Nonnulli vero prohibebant eos lugere seditiosum illum, qui totum regnum conturbaverat, ne cum eo pariter traherentur ad luctum. Et hæc et his similia regiam conscientiam reddebant suspectam.

De penitentia regis. Divulgato igitur tam æthali facto undique, mox ut ad regem Angliæ pervenit, afflictus est, ut supra diximus, afflictione magna. Et in nominatissimo illo Normandiæ oppido, quod Argentolium dicitur, per quadraginta dies sedit mœrens. Quo toto illo penitentiali dierum numero acerbiorem multo plus quam mortuorum luctum fecit, lugentium cibos comedit, equum non ascendit, nulla jurgantium causa, nulla agendorum consultatio, nulla pulsantium querela ingrediebatur ad eum, nulla tot terrarum regendarum sibi cura proponebatur, quasi omnia tunc postponenti præ dolore. Sedebat quippe solitarius, super hoc quod acciderat ingemiscens semper et dolens, et sæpe et sæpius iterans: « Heu, heu accidisse, mihi! » Et quidem penitentis regis hæc erat salutis providentia. Mox enim in primo sacrilegii auditu viros magnos et industrios ad Romanum pontificem Alexandrum destinavit, ab ipso tanquam summo Ecclesiæ patrono et patre omnium consilium quærens quid agendum, et sicut credibile est, humiliter in quo excesserit confitens. Verum quia confessio, sicut nec per scripta, nec per personas interpositas fieri solet aut debet, et viva vox confitentis, quo plus augeat devotionem, eo plus habet virtutis, vir apostolicus a latere suo duos cardinales misit, pater memoriæ magistrum Theodwinum Portuensem episcopum, et Albertum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarium, viros certe omni religionis sanctitate et scientia præditos, qui et ipsos regni ob supradictas causas anathematizatos vel suspensos canonice absolverent, et regis postulantis salutem providerent. Itaque ad regis et totius Ecclesiæ consolationem hi missi sunt. In quorum adventu absolutionem, quam non meruerant, de clementia domini papæ, et eorum qui

missi fuerant, obtinuerunt.

CAP. VIII. De morte Henrici regis junioris, archiepiscopo præostensa per visum. De morte vero pueri Henrici regis junioris, archiepiscopi præostensa spiritualiter, hic tacere non possumus. Cum esset archiepiscopus adhuc in Gallia Senonis civitate peregrinationis suæ una noctium post decantatum nocturnum, ut pausaret, in lectum suum se recepit. Verum, sicut ipse confessus est, curis et cogitationibus se tunc, ut solent, ingerentibus, somno indulgere non potuit. Inter alia vero de domino rege Anglorum, de ejus magnitudine, de ejus prosperitate in filiis, in divitiis et latis potentatibus cogitatio subiit. Super his diutius cogitans, et præsertim

de filiis, et inter filios potissimum de primoogenito ipsius Henrico, quem præ cæteris diligebat, et de quodam alio. In crastino tamen, sicut referebat, se pro certo scire nesciebat, de quo aliorum cogitasset tunc, an de Ricardo tunc comite Pictavorum, an de Galfrido Britannicæ comite. Cum igitur de rege patre et de filiis cogitaret sic, desiderabat scire quid futurum esset de his, et quales circa hos dispositiones Altissimi. Et cum aliquandiu cogitaret sic desiderans, inter cogitandum hæc cœpit quasi dormitare. Et ecce facta est ad eum vox, per ipsam vocem versu quodam hexametro sibi expresso. Versus autem hic erat:

Mors tulit una duos, tulit altera, sed male patrem.
Nec arbitretur quis versum hunc quasi a dormitante aliquo casu compositum, quam etiam vigilanter vigilans non componeret, utpote qui versificandi, nec etiam sub scholari disciplina artem tetigerat vel in modico. Versum vero auditum sic suis in crastino retulit, et gemebundus adjecit: « Proh! dolor, Henricus noster, antequam pater vel fratres sui, morietur! » Et vere in morte Henrici, proh! dolor, et unde dolor, archiepiscopus vaticinii sui fine nimis verus propheta probatus est. Pariter et in Galfridi morte archiepiscopus vaticinium adimpletum est; post Henrici mortem quinto, sextove anno ante patrem mortuo sic hoc et illo. Et quod accedit miraculo vaticinium plus commendans: « Mors tulit una duos. » Vere una mors, quia eadem mortis species, ambobus fratribus his morbo dysenterico interemptis. Bene quidem et sancte de medio sublatis, ut qui interfuerunt, testati sunt. De patris vero morte, de qua etiam prædictus versus vaticinari visus est, supersejemus dicere, quoniam fere toti mundo nimis nota est, et eam legentibus, et maxime eam scientibus plangenda est, quod tantus talisque princeps tali modo, et tam subito de mundo migravit. Pro quo ab omnibus pie credentibus orandum est, ut sicut pacificus et pacis amator erat, ab eo qui pacis auctor est et amator, pacem et requiem consequatur sempiternam.

CATALOGUS ERUDITORUM B. THOMÆ.

(Iste tractatus ex opere Herberti verbatim desumptus est.)

CAUSA EXSILII ET MARTYRII B. THOMÆ MARTYRIS.

Huic etiam libello nostro inserere studuimus fonestum illud et famosum decreti chirographum, consuetudines videlicet illas regias, apud Clarendonam promulgatas. Quas ideo hic interserimus, ut legant sæcula futura post, et hinc cognoscant quam justa, quam perspicua fuerit gloriosi neomartyris Thomæ, primo exsilio, et postea martyrii causa.

CAPITULUM I. De advocacione, etc. [vide apud eundem Herbertum.]

Aliæ constitutiones. Hæ sunt constitutiones quas A constituit rex Henricus in Normannia, proscripto beato Thoma, et mandavit justitiis suis, Ricardo de Luci, et duobus archidiaconis, Galfrido Ridel archidiacono Cantuariorum, et Ricardo archidiacono Pictaviensi, et omnibus principibus et populis Angliæ juranda et servanda contra papam Alexandrum et Thomam archiepiscopum. Harum latores fuerunt Winnierus presbyter et capellanus, et Walterus de Grimesbi vicecomes.

CAP. I. Si quis inventus fuerit litteras ferens domini papæ vel mandatum, aut archiepiscopi Cantuariensis, continens interdictum Christianitatis in Angliam, capiatur, et de eo sine dilatione justitia fiat sicut de traditore regis et regni. [Codices Bodleiani habent capiatur et retineatur donec rex vel justitia- B rius voluntatem suam de eo præceperit.]

CAP. II. Nullus clericus vel canonicus vel moachus, vel conversus vel alicujus religionis homo permittatur transfretare vel redire in Angliam, nisi de transfretatione sua habeat litteras justitiæ, vel de reditu suo litteras domini regis. Si quis aliter inventus fuerit agens, capiatur et retineatur.

CAP. III. Nullus ferat mandatum aliquod domino papæ vel Cantuariensi : et si inventus fuerit qui tulerit, capiatur et retineatur, nec ullus appellet ad dominum papam neque ad Cantuariensem. Nec aliquod placitum teneatur ex eorum, mandato, nec aliquod mandatum eorum in Angliam ab ullo homine recipiatur. Et si quis tenuerit, vel receperit C vel tractaverit, capiatur et retineatur.

CAP. IV. Generaliter quoque interdictum est, quod nullus ferat aliquod mandatum clerici vel laici domino papæ vel archiepiscopo. Si talis inventus fuerit, capiatur et incarceretur.

CAP. V. Si episcopi, vel clerici, vel abbates, vel laici sententiam interdicti tenuerint, sine dilatione de terra ejiciantur, et tota eorum cognatio, ita quod de catallis suis nihil secum ferant, sed omnia in manu regis saisiantur.

CAP. VI. Et catalla omnium domino papæ vel archiepiscopò faventium, et omnes possessiones eorum, et omnium eis pertinentium, cujuscunque gradus, vel ordinis, vel sexus, vel conditionis sint, capiantur, et in dominico domini regis confiscentur.

CAP. VII. Omnes clerici, qui reditus habent in Anglia, sint submoniti per omnes comitatus, ut infra tres menses veniant in Angliam ad reditus suos sicut eos diligunt, et deinceps in Angliam redire : et si non venerint ad præscriptum terminum, reditus eorum in manu regis saisiantur.

CAP. VIII. Et denarii beati Petri non reddantur ulterius apostolico, sed diligenter colligantur, et serventur in thesauro regis, et expendantur ad ejus præceptum.

CAP. IX. Londoniensis et Norvicensis episcopi sint in misericordia regis, et submoneantur per vicecomes et bedellos, ut sint coram regis justitiis ad rectum faciendum regi et justitiis ejus de eo quod contra statuta de Clarendune interdixerunt et mandato papæ terram comitis Hugonis, et excommunicationem, quam dominus papa in ipsum fecerat, per suas parochias divulgaverunt sine licentia justitiarum regis.

Proximum locum habent epistolæ quatuor quarum initia sunt : Sciatis hunc esse, etc., Gaudendum, etc., Redolet, etc... Quia vice be. etc... Inde veniunt prologus Alani qui incipit Honor, etc., et prologus Joannis qui incipit Sacrosanctam, etc. Quibus omnibus adjecta est nota sequens.

Horum actorum ac epistolarum collector his prologis subjungit sancti Thomæ vitam scriptam a Joanne Saresberiensis, et ex aliis supra laudatis ejusdem vitæ descriptoribus quædam circa gloriosi martyris certamen collectanea, quæ juvent ad intellectum epistolarum. Ipsorum corpus exstat in superioribus, ideoque non sunt hic repetenda.

Collector concludit.

PROLOGUS ET INITIUM

VITÆ S. THOMÆ

Quæ in Museo Britann. inter codices Lansdownianos n. 398 servatur.

INCIPIT PROLOGUS.

Nota dicturus sum, et communi assertione comprobata : et quæ in conscientia et fidelium probatibus quibus epistola nostra dirigitur, imo qui D epistola Christi sunt per fidem non scripta a tramento, sed spiritu, certius et evidentius faciunt argumentum, quam in codicillo nostro. Sed utinam